

ללמד המקום

Parasha Vayigash וַיִּגַּשׁ Hij naderde.
Bereshiet (Genesis) 44:18-47:27

10 verloren stammen of toch niet?

De parasha van deze week Vayigash, begint met de confrontatie van Juda met Jozef, en de daaropvolgende onthulling van zijn identiteit door laatstgenoemde. De Torah vertelt ons dat Jozef “al zijn broers kuste en over hen huilde Bereshiet (Gen) 45:15. De Zohar (I, 209b) geeft het volgende commentaar op dit vers; Jozef huilde omdat hij de toekomstige vernietiging van de Heilige Tempels voorzag en de ballingschap van ‘zijn broers, oftewel de Tien Stammen’.

De Zohar verwijst naar het oude idee dat tien van de twaalf stammen van Israël voor de geschiedenis verloren zijn gegaan. De Zohar merkt hierbij op hoe de Torah eerst zegt dat Jozef over de schouder van Benjamin huilde, en vervolgens afzonderlijk vermeldt dat hij huilde om de overige tien broers. Dit verwijst naar de tragedie van de Tien Verloren Stammen, waartoe Benjamin dan uiteraard niet wordt gerekend. Het land van Benjamin grensde aan dat van Juda, en Jeruzalem werd deels op het grondgebied van Juda en deels op dat van Benjamin gebouwd. Toen het noordelijke koninkrijk Israël werd vernietigd, bleef Benjamin grotendeels gespaard en wordt hij daarom niet tot de verloren stammen gerekend. Een verder bewijs hiervan zien we in Megillat Esther, waar Mordechai wordt beschreven als zowel een Judahiet als een Benjaminiet.

Dus sinds Juda en Benjamin gespaard bleven, blijven er dan deze zogeheten de tien verloren stammen over. We weten dat de stam Levi ook niet uit de geschiedenis is verdwenen en tot op de dag van vandaag weten de Levieten wie ze zijn. Zijn er dan negen verloren stammen? Of moet Jozef in tweeën worden gesplitst, waarbij Menashe en Efraïm afzonderlijk worden geteld, waardoor het totaal op tien komt? Wat dat betreft is het huilen van Jozef om zijn tien broers omdat hij hun vernietiging voorzag problematisch, aangezien Jozef zelf tot de Verloren Stammen behoort! Het hele concept van Tien Verloren Stammen is dan ook erg verwarrend. Bovendien is het door de geschiedenis heen gebruikt om allerlei gedurfde, soms bizarre beweringen te ondersteunen.

De legende van de verloren stammen

De Tenach vertelt ons dat de Assyriërs ‘Israël wegvoerden naar Assyrië en hen in Halah en in Habor, aan de rivier Gozan, en in de steden van de Meden plaatsten.’ (II Koningen 17:6 en I Kronieken 5:26.) Deze plaatsen worden geïdentificeerd met locaties die niet ver van Israël liggen. Het is bekend dat de rivieren Habor en Gozan zijrivieren zijn van de rivier de Eufraat. “Halah” is hoogstwaarschijnlijk hetzelfde als “Khalah” genoemd in Bereshiet (Gen) 10:11 ook in Mesopotamië. Archeologen die in Khalah (ook wel bekend als Nimrud) nabij het huidige Mosul in Irak aan het graven waren, ontdekten zelfs het paleis van Tiglat-Pileser III, de koning die de vernietiging van Israël begon. Het is logisch dat Tiglat-Pileser zijn pas tot slaaf gemaakte onderdanen naar zijn eigen hoofdstad zou verbannen voor gratis arbeid. Desondanks ontstonden er door de eeuwen heen allerlei legenden waarin werd beschreven dat de Israëlieten veel verder weg ronddwaalden. De vroegste vermelding hiervan is mogelijk in het apocriefe ‘Tweede Boek’ van Ezra (of 2 Ezra). Het beweert een vervolg te zijn op het bijbelboek Ezra en zou Ezra's visioenen van het einde der dagen bevatten. Daar beschrijft ‘Ezra’ hoe de Mashiach naar de berg Sion zal komen en vrede in de wereld zal brengen.

... hij verzamelde nog een vreedzame menigte bij zich. Dat zijn de tien stammen die gevangenen uit hun eigen land werden weggevoerd in de tijd van koning Hosea, die Salmaneser, de koning van Assyrië, gevangen nam, en hij hen over de wateren droeg, en zo kwamen ze in een ander land. (2 Ezra 13:39-40)

Esdras vervolgt met te zeggen dat HaShem een wonder voor deze ballingen deed toen ze de Eufraat bereikten door het water ervan te laten dalen zodat Israël kon oversteken. Vervolgens reisden ze nog anderhalf jaar totdat ze een plaats bereikten die Arsareth heette (13:45). Het boek 2 Esdras verwijst naar de Mashiach als “Mijn zoon”, wat betekent dat het zeer waarschijnlijk door de vroege joodse

ללמד המקום

christenen is gecomponeerd. Het wordt niet eerder gedateerd dan rond 80 huidige tijdperk. Anderen zeggen dat deze christelijke opmerkingen later door toekomstige christelijke schriftgeleerden zijn bewerkt, waarbij de tekst pas in de 3e eeuw na Christus in zijn huidige vorm kwam. Hoe het ook zij, Esdras werd in de Joodse wereld nooit als authentiek aanvaard. De vermelding van “tien stammen” is hoogstwaarschijnlijk een fout een indicatie van de onwetendheid van de auteur. Want in de Tenach, staat nergens en nooit specifiek vermeld dat de tien stammen worden verbannen.

Rond dezelfde tijd schreef Josephus ook over de Tien Verloren Stammen. Hij beschrijft eerst hoe Salmanasser het noordelijke koninkrijk vernietigde. Toen “werden de tien stammen van de Israëlieten uit Judea verwijderd, negenhonderdzevenenveertig jaar nadat hun voorvaders uit het land Egypte kwamen en zich dit land in bezit namen” (Antiquities of the Jews , 9.14.1: 280) Josephus gaat ervan uit dat dit alle Tien Stammen zijn behalve Juda, Benjamin en Levi (waarbij Efraïm en Menashe afzonderlijk worden meegerekend). Hij beweerde dat de Verloren Stammen in grote aantallen tot ver buiten de Eufraat bleven bestaan. Het is heel goed mogelijk dat Josephus de bron was voor de bovenstaande bewering in 2 Ezra. Hij bracht waarschijnlijk een oude legende over dat Israëlieten nog steeds in een ver, mythisch land bestaan. Dit alles ondanks het feit dat er geen bewijs is om deze bewering te staven, en het is in tegenspraak met de Tenach, die zegt dat ze helemaal niet ver verbannen waren.

De legende dat de Verloren Stammen bestonden bleef voortbestaan tot in de moderne tijd, toen de hele geografie van de wereld werd blootgelegd en er geen echte “Verloren Stammen” meer konden worden gevonden. In werkelijkheid werden de meeste van die oude Israëlieten eenvoudigweg Judeeërs, en de rest werd opgenomen in de andere naties Assyriërs, Babyloniërs, Meden en Perzen. De Misjna verklaarde al dat “de Tien Stammen niet zullen terugkeren”, hoewel Rabbi Eliëzer enige hoop koestert dat dit wel zou gebeuren (Sanhedrin 110b). De Gemara daar begint met te zeggen dat de Tien Stammen geen aandeel hebben in de Komende Wereld. Met andere woorden, ze zijn voorgoed voorbij. Niettemin stellen andere meningen weer dat ze misschien wel zullen terugkeren. Er bestaat weinig twijfel over dat de eerste uitspraken nauwkeuriger zijn, nu we de hele wereld hebben ontdekt. In het verleden, toen een groot deel van de wereld onontdekt was, bleef de hoop bestaan dat de Tien Stammen ergens in het onbekende ‘verloren’ zouden zijn. En dat gaf aanleiding tot allerlei ongelooftelijke claims.

Veel Joodse gemeenschappen proberen tot op de dag van vandaag geïdentificeerd te worden met de oude Israëlieten. Dit omvat onder meer Afghaanse joden, Indiase joden en de Boechaarse joden. Er bestaat geen twijfel dat Joden al deze gebieden en vele anderen eeuwenlang hebben bewoond, tot minstens twee millennia terug. Het is echter veel moeilijker om een verband met de Verloren Stammen te bewijzen. Enigszins ironisch genoeg hebben ook een aantal blanke Europeanen beweerd dat ze afstammen van de stam Dan. Er zijn mensen die zeggen dat dit de reden is waarom “Dan” op mysterieuze wijze verschijnt op zoveel Europese locaties, zoals de rivier de Donube (evenals de Dnjepr en de Dnjestr), Dun Kirk, en zelfs Zweden en Denemarken (die zij Dan emark noemen). Al in de 15e eeuw waren er Scandinaviërs die geloofden dat zij de afstammelingen waren van de Israëlitische Daniëten. Sommige Ierse geleerden hebben beweerd dat de Kelten afkomstig waren van zeevarende Daniëten die zich in Ierland vestigden.

Ondertussen beweerden sommige Britten dat zij ook afstamden van de Lost Tribes (zie Brits Israëlitisme). Ze voerden aan dat de “Saksen” zo werden genoemd omdat ze “Isaäks zonen” waren en dat Lon don ook een Danitische oorsprong had. Het Britse Israëlitisme begon in de 17e eeuw en speelde een rol in het feit dat de Britten joden toestonden terug te keren naar Engeland (nadat ze in 1290 CE waren verdreven). Het werd zelfs nog populairder in de 19e eeuw en sommige aanhangers steunden het zionisme. Toch betekent dit niet dat ze vooral van joden hielden; in feite werd vaak als antisemitische grap gebruikt dat joden geen echte Israëlieten zijn, maar Britse christenen wel!

In dat opzicht was een van de belangrijkste spelers bij het terugbrengen van Joden naar Engeland rabbijn Menashe ben Israel (Manoel Dias Soeiro). Hoewel hij in Nederland een gerespecteerd rabbijn was en hoofd van de eerste Hebreeuwse drukpers, kon hij moeilijk in zijn levensonderhoud voorzien.

ללמד המקום

Twee rijke joden boden rabbijn Menashe aan om naar de Nederlandse kolonie Recife in Brazilië te verhuizen om leiding te geven aan een nieuwe Yesjiva, en dat deed hij ook. Terwijl hij daar was, raakte hij ervan overtuigd dat de indianen afstammelingen waren van de verloren stammen! Na zijn terugkeer naar Nederland publiceerde hij The Hope of Israel om dit uit te leggen. Het idee dat de Indianen de verloren Israëlieten waren inspireerde weer wat later de Mormonen, die hun hele religie rond deze bewering opbouwden.

Een fascinerende kanttekening hierbij: rabbijn Menashe was een van de twee rabbijnen in Nederlands-Brazilië, samen met rabbijn Isaac Aboab da Fonseca. Beiden moesten vluchten toen de Nederlanders hun kolonie verloren aan de inquisitie-Portugezen. In de loop van de negenjarige oorlog keerden de meeste Joodse vluchtelingen terug naar Nederland, maar een van de schepen maakte een omweg en stichtte uiteindelijk de eerste Joodse gemeenschap in Noord-Amerika, in Nieuw Amsterdam, later omgedoopt tot New York City!

Concluderend kunnen we stellen dat de stammen van Israël nooit echt verloren zijn gegaan, maar simpelweg zijn samengevoegd tot Yehuda. Er zijn geen ‘Tien Verloren Stammen’. En deze Tien verloren stammen zijn er ook nooit geweest, afgezien van de talloze Joden die door de geschiedenis verloren zijn gegaan door assimilatie (hetzij door geweld, door keuze of door de tijd). Alle joden dragen waarschijnlijk enkele minuscule genetische elementen mee uit een mix van alle oude Israëlieten. Met dit in gedachten houdend moeten we misschien heroverwegen hoe we de Haftarah begrijpen die bij deze parasha behoort. Hierin zegt HaShem tegen de profeet Ezechiël: Zie, ik zal het stuk hout van Jozef nemen, dat in de hand is van Efraïm en de stammen van Israël zijn metgezellen, en ik zal ze bij hem plaatsen, bij het stuk hout van Juda, en ik zal ze tot één stuk hout maken, en zij zullen worden één in Mijn hand. En Ik zal ze tot één natie maken in het land op de bergen van Israël, en één koning zal voor hen allemaal als een koning zijn; en zij zullen niet langer twee naties zijn, en zij zullen ook niet meer in twee koninkrijken verdeeld zijn.

In plaats van dit alles te zien als een profetie exclusief voor het Einde der Dagen, moeten we het misschien wel lezen als een profetie die al in het tijdperk van de Tweede Tempel is vervuld. Want toen al was heel Israël verenigd in één enkele natie, en niet langer “verdeeld in twee koninkrijken”. In het tijdperk van de Tweede Tempel had Israël een periode gekend als een verenigde en onafhankelijke staat. Nu leven we opnieuw deze realiteit, en het enige dat nog moet worden vervuld is de rest van de passage:

En zij zullen wonen in het land dat Ik aan Mijn dienaar, aan Jakob, heb gegeven, waarin uw voorvaders hebben gewoond; en zij zullen daarop wonen, zij en hun kinderen en de kinderen van hun kinderen, voor altijd; en Mijn dienaar David zal voor altijd hun prins zijn. En Ik zal een vredesverbond voor hen sluiten; een eeuwig verbond zal met hen zijn; en Ik zal ze bevestigen en Ik zal ze vermenigvuldigen, en Ik zal Mijn Heiligdom voor altijd in hun midden plaatsen...

Shabbat Shalom
Jaacov